

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ВИХОВАННЯ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Катерина Журба, Ірина Шкільна

Інститут проблем виховання НАПН України

Анотація:

У статті висвітлено питання застосування особистісно орієнтованого підходу до виховання смисложиттєвих цінностей у дітей підліткового віку. Доведено, що зазначений підхід відображає закономірності розвитку та специфіку виховання смисложиттєвих цінностей підлітків, де головний пріоритет надається реалізації сутнісних сил дитини та протистоїть ставленню до неї як до засобу, а також технократизму, уніфікації та нівелюванню її особистості. Особистісно орієнтований підхід детермінується цінностями, які забезпечують право зростаючої особистості на вибір тих чи інших смисложиттєвих цінностей, вироблення власної ціннісної позиції та поведінки. Важливим аспектом використання цього підходу є відмова від моралізаторства, формалізму і схематизму у вихованні смисложиттєвих цінностей у дітей підліткового віку. Застосування особистісно орієнтованого підходу до виховання смисложиттєвих цінностей у дітей через емоційно-позитивне ставлення, повагу гідності передбачає зацікавленість і залученість усіх суб'єктів виховного процесу. Умовами ефективного застосування особистісно орієнтованого підходу були: створення відповідного виховного середовища, використання різноманітних форм і методів індивідуальної роботи з дітьми (психолого-педагогічний супровід, індивідуальні бесіди, консультації, педагогічне спостереження, робота над проектом, підготовка до виховних заходів, конкурсів), самовиховання тощо. Підтверджено ефективність використання різних видів рефлексії (регулятивна, визначальна, синтезувальна, створювальна), рефлексивно-експліцитного методу І. Бека та суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Ключові слова:

особистісно орієнтований підхід; смисложиттєві цінності; підлітки; суб'єкт-суб'єктна взаємодія.

Аннотация:

Журба Екатерина, Школьная Ирина. Личностно ориентированный подход к воспитанию смысловых ценностей у детей подросткового возраста.

В статье раскрывается вопрос о применении личностно ориентированного подхода к воспитанию смысловых ценностей у детей подросткового возраста. Доказано, что этот подход отражает закономерности развития и специфику воспитания смысловых ценностей у подростков, где главный приоритет принадлежит реализации сущностных сил ребёнка и протистоит отношению к нему как к средству, а также технократизму, унификации и нивелированию его личности. Личностно ориентированный подход детерминируется ценностями, которые обеспечивают право растущей личности на выбор тех или иных смысловых ценностей, выработки собственной ценностной позиции и поведения. Важным аспектом применения личностно ориентированного подхода был отказ от морализаторства, формализма и схематизма в воспитании смысловых ценностей у детей подросткового возраста. Применение этого подхода к воспитанию смысловых ценностей у детей через эмоционально-положительное отношение, уважение достоинства предполагает заинтересованность и вовлечённость всех субъектов воспитательного процесса. Условиями эффективного применения личностно ориентированного подхода были: создание соответствующей воспитательной среды, использование различных форм и методов индивидуальной работы с детьми (психолого-педагогическое сопровождение, индивидуальные беседы, консультации, педагогическое наблюдение, работа над проектом, подготовка к воспитательным мероприятиям, конкурсам), самовоспитание и т. п. Подтверждена эффективность использования различных видов рефлексии (регулятивная, определяющая, синтезирующая, создавательная), рефлексивно-эксплицитного метода И. Бека и субъект-субъектного взаимодействия.

Ключевые слова:

личностно ориентированный подход; смысловые ценности; подростки; субъект-субъектное взаимодействие.

Resume:

Zhurba Kateryna, Shkilna Iryna. Personality-oriented approach to the education of meaningful life values in adolescents.

The article covers the application of a personality-oriented approach to the education of meaningful life values in adolescents. It is proved that the personality-oriented approach reflects the patterns of development and the specifics of educating the meaning of life values of adolescents, where the main priority is given to the realization of the essential forces of the child and opposes treatment as a means of technocracy, unification and leveling of personality. Personality-oriented approach ensures the right of the growing individual to choose one or another meaningful life values, to develop their own values and behavior. An important aspect of applying a person-centered approach is the rejection of moralism, formalism and schematicism in the education of meaningful life values in adolescents. The application of a person-centered approach to the education of meaningful life values in children through an emotionally positive attitude, respect for dignity implies the interest and involvement of all subjects of the educational process. Conditions for effective application of personality-oriented approach were: creating an appropriate educational environment, using various forms and methods of individual work with children (psychological and pedagogical support, individual conversations, consultations, pedagogical observation, project work, preparation for educational activities, competition), self-education, etc. The effectiveness of the use of different types of reflection (regulatory, determining, synthesizing, creative) and the reflexive-explicit method of I. Bekh, subject-to-subject interaction is confirmed.

Key words:

personality-oriented approach; meaningful life values; adolescents; subject-to-subject interaction.

Постановка проблеми. Проблема значущості смисложиттєвих цінностей загострюється в кризові та переломні часи існування людства, а також у певні періоди зростання та становлення особистості. Таким періодом є підлітковий вік. Процес виховання смисложиттєвих цінностей у дітей підліткового віку передбачає усвідомлення себе як особистості, здатність до

осмислення власного життя, вибору моральних цінностей і зразків, досягнення поставленої мети, пошуку власного призначення і смислу життя.

Важливість означених цілей підтверджується низкою нормативних документів, серед яких: Закон України «Про освіту», Нова українська школа: концептуальні засади реформування

середньої школи, Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. зарубіжні (Б. Грив, Ж. Делор, С. Мадді, Т. Слотіна) та вітчизняні (І. Бех, В. Кремень, А. Солодка, Л. Хоружа) науковці. Також специфіку підліткового віку у свої працях розкрили О. Бедлінський, І. Кон. Особистісно орієнтований підхід вивчали І. Бех, Є. Бондаревська, В. Караковський, К. Чорна.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення особистісно орієнтованого підходу до виховання смисложиттєвих цінностей у підлітків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання особистісно орієнтованого підходу у вихованні смисложиттєвих цінностей підлітків є запорукою співпраці та повноцінного діалогу всіх суб'єктів виховання, що забезпечують гуманістичну спрямованість процесу виховання зростаючої особистості, а також прогресивний поступ педагогіки.

Особистісно орієнтований підхід у вихованні смисложиттєвих цінностей підлітків ми розглядаємо як результат нового педагогічного мислення, де головний пріоритет надається реалізації сутнісних сил дитини, вибору нею смисложиттєвих цінностей у виховному процесі сучасної школи.

Цей підхід спирається на синтез встановлених психологічною та педагогічною наукою закономірностей функціонування та розвитку особистості підлітків та розкриває особливості формування моральної самосвідомості дітей цього віку, особистісні трансформації, пов'язані з визначенням і вибором смисложиттєвих цінностей.

У науці зазначений підхід розробляли І. Бех, Є. Бондаревська, В. Караковський, Н. Щуркова як стратегію сучасного виховання, в основі якої – цінності, що забезпечують право особистості на вибір тих чи інших смисложиттєвих цінностей, вироблення власної ціннісної позиції та можливість її втілення через подолання дисгармонії в життєвому й моральному досвіді, поведінці, спілкуванні, діяльності.

Особистісно орієнтований підхід дає змогу зосередити увагу педагога на особистості дитини, її власному моральному досвіді, внутрішньому світі, що сприяє розкриттю творчого потенціалу вихованців, їхніх кращих моральних якостей, утворює свободу морального вибору, а також протистоїть усередненню чи нівелюванню особистості. Його використання сприяє розв'язанню важливої для підлітків дилеми: бути особистістю, усвідомлювати власну унікальність чи залежність від референтної групи, підпорядковуючи їй свої життєві цілі й цінності.

Водночас особистісно орієнтований підхід протистоїть ставленню до дитини як до засобу, технократизму, уніфікації й нівелюванню особистості дитини, на що слушно звертає увагу Є. Бондаревська: «Подолання технократичних тенденцій у педагогічному мисленні, що набувають вияву в однобічній орієнтації педагогів на озброєння учнів знаннями, вміннями, навичками без урахування того, яке мотиваційне ядро, яка культура формуються при цьому. Подолання технократизму наблизить виховання до життя, сформує розуміння дитини як суб'єкта культури, а не як засобу досягнення цілей суспільства і держави» [3, с. 51].

Суголосною є думка І. Беха щодо виховних ситуацій у межах особистісно орієнтованого виховання, які мають забезпечити розвиток моральної свідомості й самосвідомості вихованців так, щоб дитина почувалася творцем себе і свого життя. Учений вважає, що потрібно використовувати такі ситуації, які визнавали б права і гідність дітей. «На жаль, сучасна виховна практика часто-густо демонструє наміри гальмування або й знищення всього, що є волею і свободою вихованця, стійкістю його духу, силою його вимог і задумів. У дітей виникають сумніви в нашій щирості, підозри, з якими вони намагаються боротися. Інколи вони роблять це відкрито, і тоді їхні дії вважають асоціальними. Проте найчастіше опір є прихованим, і його результати виявляються значно пізніше. У моральному значенні така поведінка небезпечніша, ніж відкрита неслухняність, оскільки дитина поступово стає брехливою і лукавою. Ці якості іноді залишаються в неї на все життя» [1, с. 35]. Отже, І. Бех наполягає на ситуаціях творчої співпраці, які можна розглядати як альтернативу педагогіці заходів.

Вибір у межах особистісно орієнтованого виховання гуманної поведінкової тактики сприяє створенню єдиного емоційно-чуттєвого діапазону вихователя і вихованця як умови самотворення й набуття власної відповідальної свободи дитиною.

Особистісно орієнтований підхід не обмежується лише виховними впливами на дитину, а будується на міжособистісній комунікації (діалогові) вихователя і вихованця й передбачає відповідність моральних завдань, які стоять перед дитиною, її віковим особливостям, моральному й життєвому досвіду в з'ясуванні для себе смислу життя та найважливіших цінностей.

Вивчення передового педагогічного досвіду дало змогу нам організувати виховний процес так, щоб він включав задоволення духовно-моральних устремлінь особистості, які виступають спонуканими духовно-моральною

діяльності та активної життєвої позиції дітей підліткового віку.

Центрація на духовно-моральних устремліннях дитини зумовлює активність зростаючої особистості в її виборі смисложиттєвих цінностей та втіленні ідей самореалізації. Духовно-моральні устремління виражають волю і готовність діяти певним чином для досягнення смислу й мети життя. Творчий характер духовно-моральних устремлінь полягає в прагненні до смисложиттєвих цінностей, у моральних діях, гармонізації життя особистості.

Узгодження смисложиттєвої сфери зростаючої особистості передбачало подолання зовнішніх і внутрішніх суперечностей, самостійний, осмислений вибір смисложиттєвих цінностей та принципів гуманістичної моралі у власній поведінці, відмову від використання інших людей для досягнення своєї мети.

Важливим аспектом застосування особистісно орієнтованого підходу стала відмова від моралізаторства, формалізму та схематизму у вихованні смисложиттєвих цінностей у дітей підліткового віку. Для нас важливо було, щоб учитель не повчав вихованця й не вказував йому, на які смисложиттєві цінності орієнтуватися, а активізував, спонукав його до смисложиттєвого пошуку, мотивував до саморозвитку й самовиховання, обґрунтованого життєвого вибору.

Суттєвого значення набувало залучення дітей до суспільно значущої позакласної діяльності, створення можливостей для моральної практики з метою виховання смисложиттєвих цінностей у школярів основної і старшої школи, оскільки діяльність є саме тим механізмом, що дає змогу закріпити здобуті знання й відкрити для себе їх особистісний смисл.

Для нас важливо було, щоб така діяльність носила творчий характер, давала змогу пережити дітям радість досягнень, успіху, мотивувала дітей до самотворення. Особлива увага зверталася на адекватну оцінку власних здібностей, нахилів, на розвиток моральних якостей.

Залучення дітей до смисложиттєвих цінностей здійснювалось також і через їхню участь у добродійній діяльності, яка носила гуманний, соціально значущий характер. У процесі добродійної діяльності підлітки збагатили свій життєвий досвід, набули навичок емпатії та рефлексії, ефективної співпраці і спілкування з незнайомими дітьми. Підлітки набагато краще усвідомили ті труднощі, з якими стикаються їхні однолітки діти-інваліди, стали чутливішими до інших, навчилися більше цінувати життя, долати труднощі й перешкоди. У спілкуванні з дітьми-інвалідами підлітки також усвідомили необхідність рівних партнерських стосунків без

вияву надмірної жалісливості чи грубощів. Кожна дитина – неповторна індивідуальність, і для її розкриття, для реалізації її внутрішніх можливостей потрібне спеціально створене виховне середовище. Одним з важливих шляхів виховання смисложиттєвих цінностей підлітків є самовиховання. «Виховання, що спонукає до самовиховання – це і є справжнє виховання», – зазначав В. Сухомлинський [5].

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія передбачала партнерські стосунки педагога і вихованця з опорою на життєвий досвід дітей, їхні почуття, емоції, переживання у виборі ними смисложиттєвих цінностей. В основу суб'єкт-суб'єктної взаємодії було закладено можливість саморегуляції школярів на основі вільного вибору. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія не допускає маніпулювання особистістю чи примус до певних дій, але створює умови на основі довіри й любові до дитини для вияву її ініціативи, актуалізації цілей, рефлексії, самоконтролю.

Взаємодія з дорослими і соціумом була невіддільним складником виховного процесу, де активно застосовувалися соціальні й життєві компетенції учнів.

Виховання смисложиттєвих цінностей у дітей підліткового віку потребує зацікавленої участі всіх суб'єктів виховного процесу, серед яких і батьки. Вони мають незаперечний вплив на розуміння смислу життя і смисложиттєвих цінностей у дітей, на емоційні стани, самооцінку й самоприйняття дитини. Надмірна поблажливість чи надмірна критичність батьків можуть бути причиною підліткових і юнацьких проблем.

Водночас стабільне емоційно-позитивне ставлення дорослих до дітей, їхніх помилок, упущень сприяє виробленню адекватної самооцінки, здатності дитини рухатися вперед, упевненості в собі, формуванню гідної поведінки.

Етична взаємовідповідальність характеризувала готовність суб'єктів виховного процесу взяти на себе відповідальність, турботу про інших, що визначає стиль життя, його смисложиттєві цінності. Етична взаємовідповідальність потребує згуртованості вихованців, внутрішньої зібраності у розв'язанні життєвих проблем. Діти повинні були усвідомити, що важливо не зламатися під тиском обставин, не поступитися своєю життєвою метою, а виробити свою стратегію, життєву програму, свідомо й планомірно вдосконалювати себе.

Створення відповідного виховного середовища допомагає школярам у побудові власного життєвого світу, де кожен моральний вибір є кроком до майбутнього. Виховний процес будувався так, щоб спонукати учнів до смислопошукової активності через самоорганізацію, визначення найважливіших чи

поворотних віх свого життя, використання свого життєвого досвіду для пошуку найоптимальніших шляхів розв'язання проблем чи досягнення цілей, які виводять людину за межі автоматичного існування та інерційного руху.

Для нас важливо було, щоб діти з адекватними життєвими домаганнями не відмовлялись від своїх задумів і мрій, відкладаючи свої досягнення на далеке майбутнє, а могли їх реалізувати вже сьогодні. У цьому плані увага зверталася на узгодженість Я-реального та Я-ідеального: «Прагнучи до змін, людина спирається на власний досвід лише частково, а врешті покладається на знання інших про життя, на їхні думки, очікування» [6, с. 131].

Важливим у процесі дослідження було створення атмосфери поваги гідності кожної дитини для усвідомлення нею своєї унікальності й цінності, стимулювання через ситуацію успіху з метою формування адекватної самооцінки, впевненості й віри в себе.

У процесі дослідно-експериментальної роботи свою ефективність підтвердили індивідуальні форми роботи, які сприяли розумінню вихованцями себе як суб'єкта життя, більш глибокому осмисленню життя, розкриттю індивідуальності особистості учня, реалізації сутнісних сил, задоволенню моральних потреб.

Зокрема індивідуальні форми роботи використовувалися на формувальному етапі дослідження для формування у школярів позитивної Я-концепції, позитивного самосприйняття, об'єктивної самооцінки та розвитку моральних якостей та особистісного потенціалу. Така робота допомагала педагогу краще пізнати й розкрити індивідуальність вихованців, їхні здібності і нахили, спрямовувати їхній розвиток, тоді як сам учень мав нагоду отримати кваліфіковану консультацію, конфіденційну пораду педагога з тих питань чи проблем, які його хвилювали. Обираючи індивідуальні форми роботи, вчителі мали виявляти інтерес до дитини, володіти діагностувальними і виховними методиками, розуміти дитину в тій ситуації, у якій вона опинилась, виявляти педагогічний такт та спілкуватися з дитиною на суб'єкт-суб'єктному рівні [4, с. 967]. Практика показала, що індивідуальна робота зі школярами основної і старшої школи неможлива без скоординованих дій учителів, батьків і учнів як суб'єктів виховного процесу, що досягається за умови постійних контактів та довіри один до одного, обміну думками та життєвим досвідом.

Перевіреними та ефективними формами індивідуальної роботи з виховання смисложиттєвих цінностей були: психолого-педагогічний супровід, індивідуальні бесіди,

консультації, педагогічне спостереження, робота над проектом, підготовка до виховних заходів, конкурсів, що давало змогу враховувати індивідуальні й вікові особливості вихованців, життєві обставини з метою оптимізації виховного процесу.

Виходячи із завдань нашого дослідження, індивідуальне консультування передбачало:

– емоційну підтримку, інтерес та увагу до смисложиттєвої сфери і переживань дітей підліткового й раннього юнацького віку;

– розширення моральної свідомості й самосвідомості особистості;

– зміну ставлення до проблеми, визначення перспектив, вибір морального рішення замість «глухого кута» та підвищення моральної відповідальності особистості;

– розроблення стратегії і плану досягнення мети та вироблення смисложиттєвих цінностей.

Також застосування особистісно орієнтованого підходу у вихованні смисложиттєвих цінностей підлітків передбачало розвиток навичок рефлексії і саморефлексії, створення умов для вияву своїх здібностей, самоствердження.

Самовиховання – це формування підлітком своєї особистості відповідно до поставленої мети. Самовиховання повинно базуватися на адекватній самооцінці, відповідних реальних здібностях підлітка, на критичному аналізі власних індивідуальних особливостей і потенційних можливостей. Необхідним компонентом самовиховання є самоаналіз особистісного розвитку, самозвіт, самоконтроль, самовдосконалення.

Під керівництвом учителів підлітки вчилися вести особисті щоденники, що давало їм змогу досліджувати свій внутрішній світ, учитися формулювати свої думки і почуття, об'єктивно оцінювати власні можливості, аналізувати стосунки з оточенням, працювати над усуненням недоліків, виробляти вміння керувати своїми емоціями, працювати над собою. Важливою в організації самовиховання була допомога батьків, які підтримували й усіляко стимулювали дітей у сім'ї до самовиховання.

Особливістю особистісно орієнтованого підходу у вихованні підлітків було застосування різних типів рефлексії (за І. Бехом) для підвищення виховних і трансформаційних можливостей у виробленні смисложиттєвих цінностей підлітків, що дало змогу використати:

– регулятивну рефлексію для свідомого регулювання перебігу психічних процесів, що визначало їх спрямованість і продуктивність;

– визначальну рефлексію, необхідну для осмислення суб'єктом свого Я, а також змін, зрушень, за допомогою якої суб'єкт мав змогу

усвідомити й визначити способи досягнення особистісної досконалості;

– синтезувальну рефлексію як об'єднання смисложиттєвих цінностей у цілісне Я-духовне образу Я-особистості;

– створювальну рефлексію, спрямовану на духовно-моральний розвиток і саморозвиток особистості як об'єктивацію її самосвідомості [2, с. 48].

З огляду на це, можемо констатувати, що різні види рефлексії відіграють як безпосередню роль у виробленні смисложиттєвих цінностей у школярів основної і старшої школи, так і опосередковану, що полягає в нейтралізації різних негативних утворень, зокрема таких, як заздрість, ненависть, зловтіха, мстивість, самоїдство, що педагоги використовували у виховній практиці.

Оскільки виховання смисложиттєвих цінностей підлітків є не лише важливим, а й складним завданням, ми використовували авторський рефлексивно-експліцитний метод, розроблений академіком НАПН України І. Бехом, що апелює до позитивного поведінкового досвіду підлітка та сприяє глибинному зануренню в особистісну самосвідомість вихованця. Назва методу походить від лат. reflexio – вигин, відображення – мислення, яке спрямовує особистість на свій внутрішній світ, самоаналіз; та від лат. explicitus – розгорнутий, тобто явний, чіткий, доступний зовнішньому спостереженню й розумінню.

Суть методу полягає в тому, щоб через атмосферу довіри педагога до вихованця, упевненості в наявності у молоді основ шляхетності, самоповаги, їхньої орієнтації на добро, удосконалення повсякденного шкільного життя спонукати підлітків до ґрунтового усвідомлення свого внутрішнього світу (емоцій, почуттів, мотивів, цінностей, потреб, інтересів, бажань, прагнень, ідеалів). Адже без розуміння цієї психічної сфери не можливо вести мову про вихованця як самодостатню особистість, суб'єкта духовної діяльності, на основі якої відбувається особистісний саморозвиток та боротьба зі своїм егоїстичними потягами. Рефлексія виступає основою моральної самосвідомості та смислотворення особистості.

Процес занурення вихованця у свої душевні глибини, їх осмислення й перебудова здійснювалися під керівництвом педагога, який активізував рефлексивне мислення вихованця та сприяв винесенню його результатів назовні, тобто готував їх експлікацію для більшого усвідомлення й надання їм індивідуальної значущості.

Застосування методу здійснювалося в такій послідовності:

– Глибоке ознайомлення зі змістом виховного матеріалу.

– Визначення засобів формування, механізму виховання цієї якості чи цінності.

– Усвідомлення, як Я-доброцентроване вплине на стимулювання позитивної спрямованості дитини.

– Як усвідомлення себе вплине на зменшення егоїзму (Я-егоцентроване).

– Як сприймають дитину інші люди? Як вони її оцінюють?

– Чи визнають її права й досягнення?

– Які є перепони на шляху до мети життя?

– Які обставини можуть завадити досягненню мети життя?

– Якими засобами можна цього уникнути?

Основна перевага рефлексивно-експліцитного методу полягає в тому, що вихованець не відчуває себе об'єктом педагогічного впливу, залежним від моральної норми, не переживає стану підкорення моральним істинам, а сприймає їх як власний вільний вибір.

Окрім того, унікальність цього методу в тому, що його застосування посилює виховну ефективність переважної більшості форм і методів виховання смисложиттєвих цінностей у школярів основної і старшої школи: бесід, круглих столів, дискусій, диспутів, мозкового штурму, педагогічних ситуацій, ділових ігор тощо.

Саме тому на виховних годинах, тренінгах, де найчастіше використовувався рефлексивно-експліцитний метод І. Беґа, педагоги апелювали до морального досвіду вихованців.

Психолого-педагогічний супровід як система діяльності психолога і педагога спрямовувався на створення педагогічних умов для виховання смисложиттєвих цінностей підлітків і ґрунтувався на особистісно орієнтованому підході. Психолого-педагогічний супровід є персоніфікованим і націленим на особистість конкретної дитини, що давало змогу дитині розраховувати на підтримку в ситуаціях морального вибору, не залишаючись сам на сам з проблемами. Педагоги не могли вказувати чи нав'язувати якусь лінію поведінки дитині, але могли використовувати методи пояснення, роз'яснення, умовляння, моделювання життєвих ситуацій із тим, щоб допомогти зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки власних дій чи рішень. Завданням психологів і педагогів було допомогти дитині осмислити власний досвід, помилки, щоб рухатися вперед у своєму розвитку, краще зрозуміти себе, смисл життя та виробити власні смисложиттєві цінності.

Психолого-педагогічний супровід є важливим чинником розвитку когнітивної, емоційно-ціннісної, вольової та діяльнісної сфер особистості, а також її саморегуляції. Метою

такого супроводу, з позиції нашого дослідження, є підвищення рівня вихованості смисложиттєвих цінностей кожного школяра та відповідність смисложиттєвих потреб засобам їх досягнення.

Результати експериментально-дослідної роботи підтвердили, що ефективність роботи педагога значно залежить від його особистих і професійних якостей, уміння аналізувати ситуацію, взаємодіяти та співпрацювати з дітьми, долати (особистісні й педагогічні) стереотипи, прагнення професійно удосконалюватись й творчо розвиватись, підвищувати свою педагогічну майстерність.

Вказуючи на позитивний вплив від проведеної роботи, учителі зазначили, що їм вдалося відмовитись від стереотипів авторитарного стилю виховання: «Ми на практиці переконались в ефективності особистісно орієнтованого підходу»; «Мені раніше здавалось, що я дбаю про дітей, ухвалюю рішення, стежу за тим, щоб діти все бездоганно виконали, а вони у відповідь демонстрували свою байдужість і невдячність. Лише усвідомивши свої помилки, я зрозуміла, що особистісно орієнтований підхід відкриває шлях

до серця кожної дитини»; «Коли вчитель диктує дітям правила життя, діти також нав'язують один одному якісь альтернативні вимоги і правила. Атмосфера в класі важка, бо вчитель і учень по різні сторони барикад. Кожен доводить свою правоту. Кожен виживає. Виховання є лише на папері. Змінити таку ситуацію можна й виховати у дітей смисложиттєві цінності також, але потрібно опанувати особистісно орієнтований підхід».

Висновки. Отже, застосування особистісно орієнтованого підходу до виховання смисложиттєвих цінностей підлітків є актуальним завданням сучасної педагогіки, що ставить за мету виховання у дітей відповідних моральних якостей, життєвих цілей і прагнень на основі глибокого розуміння внутрішнього світу дитини, її моральних потреб, пошуку себе і свого призначення у світі. Усе це відіграє важливу роль у становленні смисложиттєвої сфери дітей і спонукає всіх учасників виховного процесу до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, забезпечуючи ефективність досягнутих результатів.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Київ: Либідь, 2008.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2012. 256 с.
3. Бондаревская Е. В. Ценностные основания личностно ориентированного воспитания. *Педагогика*. 2007. № 8. С. 44–53.
4. Кремень В. Г. Форми організації виховання. *Енциклопедія освіти* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Юрінком Інтер, 2008.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Рад. шк., 1976. Т. 2. 670 с.
6. Яшук І. П. Формування життєвої компетентності особистості старшокласників загальноосвітніх шкіл України: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. / Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2001. 215 с.

Відомості про авторів:

Журба Катерина Олександрівна

katjachiginceva@meta.ua

Інститут проблем виховання НАПН України
вул. Максима Берлінського, 9,
м. Київ, 04060, Україна

Шкільна Ірина Миколаївна

anirisha@meta.ua

Інститут проблем виховання НАПН України
вул. Максима Берлінського, 9,
м. Київ, 04060, Україна

doi: 10.33842/22195203/2021/25/56/61

Матеріал надійшов до редакції 02.12.2020 р.
Прийнято до друку 21.12.2020 р.

References

1. Bekh I.D. (2008). Education of personality: in 2 books. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian]
2. Bekh I.D. (2012). Personality in the space of spiritual development: a textbook. Kyiv: Akademydav. 256 p. [in Ukrainian]
3. Bondarevskaya E.V. (2007). Value bases of personality-oriented education. *Pedagogy*. № 8. P. 44–53. [in Russian]
4. Kremen V.G. (2008). Forms of education. *Encyclopedia of Education* / ed. V.G. Kremen. Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian]
5. Sukhomlinsky V.O. (1976). Selected works: in 5 volumes. Kyiv: Rad. Shk.. T. 2. 670 p. [in Ukrainian]
6. Yashchuk I.P. (2001). Formation of vital competence of the personality of senior pupils of comprehensive schools of Ukraine: dis. ... cand. of ped. science: 13.00.07. / Inst. of Problems of Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv. 215 p. [in Ukrainian]

Information about the authors:

Zhurba Kateryna Oleksandrivna

katjachiginceva@meta.ua

Institute of Problems of Education of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine
Maksym Berlynsky St., 9, Kyiv, 04060, Ukraine

Shkilna Iryna Mykolayivna

anirisha@meta.ua

Institute of Problems of Education of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine
Maksym Berlynsky St., 9, Kyiv, 04060, Ukraine

doi: 10.33842/22195203/2021/25/56/61

Received at the editorial office 02.12.2020.
Accepted for publishing 21.12.2020.